

CULTURALLY RESPONSIVE PEDAGOGY: THEORY, RESEARCH, AND PRACTICE

Michaela Jurtíková

GENEVA, G. *Culturally Responsive Pedagogy: Theory, Research, and Practice*. Columbia University: Teacher College Press, 2010. 289 s. ISBN 978-0-8077-5078-0.

Geneva Gay je profesorkou pedagogických věd a dlouhodobě spolupracuje s Centrem pro multikulturní vzdělávání na University of Washington-Seattle. Je uznávaná pro svou práci v rámci multikulturního vzdělávání (zejména designu kurikula, rozvoje vyučování a lidských zdrojů) ve Spojených státech, ale i zahraničí. Publikace *Culturally Responsive Pedagogy: Theory, Research and Practice* se věnuje tématu kulturně senzitivní vyučování, což je pojem v České republice poměrně nový.¹ Autorka se přehledným způsobem zaměřuje na kulturně senzitivní výuku z několika pohledů. Přináší prakticky využitelné rady pro učitele, kteří s žáky a studenty pocházejícími z různých etnických a kulturních menšin pracují, a podává srozumitelný přehled o současném stavu daného tématu. Každá kapitola v této knize prezentuje téma na úrovni teoretické, ale i kombinováním multikulturně orientovaných pedagogických výzkumů i vlastních zkušeností ze školní praxe.

V první kapitole „Challenges and Perspectives“ jsou prezentovány zejména výzvy pro efektivnější výuku studentů etnických a kulturních menšin, kteří nedosahují dobrých studijních výsledků – to také udává tón a koncepční parametry zbývajících kapitol. Hlavní myšlenkou této kapitoly je, že studenti pocházející z etnických a národnostních menšin mají možnost úspěchů i na akademické úrovni. Tento úspěch může ovlivňovat institucionální struktura, řízení, dispozice, operační styly škol a tříd a společnosti jako celku.

¹ V textu užíváme slovní spojení kulturně senzitivní, interkulturní senzitivita či vnímavost kulturních rozdílů. Jsme si vědomi rozdílů, jež adjektiva senzitivní, vnímavý, odpovědný či citlivý mohou znamenat, avšak pro potřeby této studie chápeme tato adjektiva jako označení pro totéž. V zahraničí se můžeme setkat s pojmy relevantní (relevant), senzitivní (*sensitive*), shodný (*congruent*), zrcadlící (*reflective*), mediated (*zprostředkovaný*), synchronizovaný (*synchronized*) a odpovědný (*responsive*), nicméně jsou prakticky také identické (Geneva, 2010). V zahraničí je tato problematika více propracovaná a již také vznikají nástroje pro měření interkulturní senzitivity.

V českém školním prostředí dokumenty rámcující téma multikulturality absentují, či dokonce ignorují úspěch zahraničních studentů např. až na akademické úrovni.

Koncepční návrh k odstranění těchto problémů se školním neúspěchem studentů etnických menšin je uveden v druhé kapitole „Pedagogical Potential of Cultural Responsiveness“. Teoretické principy tohoto návrhu jsou odvozeny z myšlenek autorů majících zkušenosti s uvedeným systémem, který se nejlépe osvědčil u dětí z etnických menšin.

Charakteristika kulturně senzitivní pedagogiky zahrnuje vysvětlení jejich hlavních složek a jejich užívání k nápravě školního neúspěchu žáků etnických menšin. Kapitola utváří „konceptní most“ mezi potřebou kulturně senzitivní pedagogiky a potřebou dělat kulturně senzitivní pedagogiku, mezi teorií a praxí, mezi úspěchem a řešením problémů.

Kapitoly tři až šest rozvíjejí podrobněji čtyři rozhodující složky kulturně senzitivní výuky, mezi které patří kulturně citlivá péče učitele, vliv kultury a komunikace ve škole, kulturní odlišnost a kurikulum (studijní plán), kulturní shoda ve vyučování a učení.

Interakce mezi učiteli a studenty a také mezi studenty navzájem ve třídě jsou často označovány za základní faktor, který může ovlivňovat úspěch či negativní motivaci žáka. To, že učitelova interakce se studenty hraje stěžejní roli pro kulturně senzitivní výuku, je také prezentováno teoretiky a doloženo výzkumnými studiemi. Naladění, struktura a kvalita výuky jsou ovlivněny postojem učitele, jeho očekáváním a schopnostmi a dovednostmi. Co jsou tyto relační modely a jak mohou ovlivnit studijní úspěch studentů pocházejících z různých etnických skupin, je prezentováno ve třetí kapitole „The Power of Culturally Responsive Caring“. Jedná se zejména o charakteristiku vztahu mezi pedagogem a žákem, o vymezení úlohy, již zaujímá pedagog v rámci kulturně senzitivní výuky. Opět bych poukázala na české odborné dokumenty (např. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání), ve kterých výrazně absentuje vymezení role učitele v rámci multikulturního vzdělávání. Autorka také uvádí důležitost její neformální realizace prostřednictvím kvalitních učitelů, kteří se s uvedenými ideami také osobně dokážou ztotožnit. Jen takoví průvodci životem mohou žáka dobře vést složitým multikulturním světem, v němž často naráží na těžké otázky, dilemata i na některé negativní jevy. Kritické myšlení, komunikační kompetence a kulturní rozhled jsou pak jedinou pevnou základnou, z níž se odvíjí postoje demokra-

ticky smýšlejícího občana, který není lehce manipulovatelný a dokáže v takových situacích obstát.

Efektivní komunikace je cílem, metodou i podstatou kvality výuky. Přesto je ale komunikace s žáky etnických menšin stále obtížná pro mnoho učitelů. Autorka se proto věnuje problematice začlenění prvků různých kulturních komunikačních stylů ve výuce. Kapitola „Culture and Communication in the Classroom“ vysvětluje úzkou součinnost mezi kulturou, komunikací, vyučováním a učením a prezentuje funkčnost komunikačních stylů, projevující se v různých situacích během výuky, v programech a praxi.

Pátá kapitola rozpracovává myšlenku potřeby vytvoření obsahu multikulturního kurikula (studijního plánu), který může být nápomocný ve zvyšování akademické úspěšnosti etnicky marginalizovaných studentů. Jedná se o vytvoření optimálního obsahu a rozsahu „kulturní transmise“ ve školních kurikulech. Předpokladem efektivní multikulturní výchovy je její trvalé zařazení v kurikulu, ve vzdělávacích programech a dokumentech.

Kapitola nazvaná „Ethnic and Cultural Diversity in Curriculum Content“ je rozdělena do sedmi sekcí. Prvních pět prozkoumává důležité zdroje obsahu kurikula pro kulturně senzitivní vyučování. *Učebnice* vnímá jako významnou pomůcku, ve kterých jsou informace přesné, autentické a pravdivé, ale také neopomíná etnickou a kulturní různorodost, která by měla být obsažena v těchto zdrojích. Dalším zdrojem jsou *standards*, které mají silné důsledky pro kulturně senzitivní vyučování a do kterých zařazuje výkonové normy a standardizované testování, jež také následně podrobně zpracovává. Inkluze informací z oblasti etnické a kulturní rozmanitosti v *doplňkových výukových materiálech*, jako jsou dětské obrázkové knihy, biografie, autobiografie, novely či texty písní, jež jsou napsané etnickými autory o etnických skupinách, mohou být povzbudivé, ale i odrazující. Posledním zdrojem jsou *masmedia* jako významný prostředek k osvojení si informací o etnické a kulturní diverzně, které studenti mohou využít k prohlubování informací ze svého kurikula. Autorka také uvádí efekty kulturně rozmanitého obsahu kurikula a možnosti pro jeho zdokonalování.

Otázka efektivního kulturně senzitivního vyučování a porozumění stylů učení studentů etnických menšin je popsána v šesté kapitole „Cultural Congruity in Teaching and Learning“. Jde o velmi důležitý faktor, protože proces učení – ne jen studentovy intelektové kapacity – je ovlivněn studentovou kulturní socializací. Poukazuje na skutečnost, že pro učitele by nemělo být

dostatečné pouze vědět, jaké jsou znalosti studentů, zda ví, co znamená určitá skutečnost, ale také by měli porozumět tomu, jak studenti dosáhli poznání a jak se učili. Poté může učitel předávat znalosti pomocí jejich vlastního vzdělávacího systému. Cílem této kapitoly je vysvětlit tyto „konekce“ a demonstrovat jejich pozitivní efekt na studentovy výsledky.

Předposlední kapitola „A Personal Case of Culturally Responsive Teaching Praxis“ vychází z předpokladu, že nejsilnějším dokladem efektivity kulturně senzitivní výuky je osobní příběh. Autorka zde vychází ze své vlastní praxe a popisuje styly výuky, které využila při kulturně senzitivním vyučování. Nejedná se o vymezení určitého prototypu, který by měli všichni následovat, ale jde o využití praktických příkladů z oblasti kulturně senzitivní.

Poslední kapitola je reflektivní i projektivní. Reflektuje obsah celé publikace, vrací se k původním analýzám, ale také nahlíží do budoucnosti a uvádí základní pilíře k rozvoji kulturně senzitivní pedagogiky a vyučování etnicky různorodých studentů.

Shrnuje hlavní myšlenky a principy pro budoucí praxi v kulturně senzitivním vyučování, které byly extrapolovány v diskuzích v jednotlivých kapitolách, a proto se také nazývá „Looking back and Projecting Forward“.

Publikace nabízí ucelený pohled na oblast edukace studentů pocházejících z etnicky a kulturně odlišného prostředí a na kulturně senzitivní vyučování. V průběhu knihy se vždy objevuje motiv vyprávění, který rámcuje zásadní problémy spojené se začleněním kulturní orientace a zkušenosti studentů z různého etnického pozadí do výukových strategií.

Knihy je strukturovaná velmi přehledně. Jednotlivé příběhy z praxe jsou zvýrazněny odlišným typem písma. Publikace je vhodná pro odborníky na danou problematiku, studenty pedagogického zaměření, ale i pro všechny, kteří se prakticky věnují etnickým a národnostním skupinám.

Kontaktní adresa

Mgr. Michaela Jurtíková
Studentka DSP, obor: Pedagogika
Ústav pedagogiky a sociálních studií
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: Jurtikova@fhs.utb.cz